

Kulturní restituce a evangelizace

Před církvemi v naší zemi stojí v současné době ne jeden úkol. Jako jeden velký komplex úkolů se jeví znovuzískání obyvatel Česka pro věc křesťanství a s tím související uznání úlohy církví v životě společnosti. Konkrétní modality tohoto představovaného návratu jsou různé. U nás výrazně menšinové církve evangelikální a menší skupiny v rámci církve katolické i protestantské usilují o *evangelizaci* společnosti. A představa o ní je u nich zhruba taková, že byt' by zde někde v základech společnosti nějaké křesťanské kořeny byly, jsou tak slabé a nezřetelné, že na nich není možno stavět. Navíc víra je přeci vždy osobním rozhodnutím a proč se tedy vracet k nějaké tradici, když můžeme vše zažívat dnes stejně jako za apoštolských dob. Slovo Ježíšovo zůstává beze změny platné i dnes a není nám nijak vzdáleno¹; máme k němu bezprostřední přístup. Proto můžeme vše, co je pro křesťanství podstatné, vygenerovat zde a nyní - teď a vlastně i kdykoli v budoucnu - na tradici v podstatě nezávisle.

O evangelizaci ovšem hovoří i oficiální dokumenty katolické církve, chápou ji však dost odlišně. Všechny církve, které staví na tradici, chápou výzvu k evangelizaci – ať zaznívá víceméně odkudkoli – zároveň jako výzvu k návratu k tradičně křesťanskému modelu společnosti a často i k takzvaným "křesťanským hodnotám". Mluvívá se někdy o *re-evangelizaci*, tedy o nové evangelizaci tam, kde bylo již křesťanství hlásáno (většinou velmi dávno), ale nyní po něm toho mnoho nezbyvá. A v rámci takové (re-)evangelizace katolická i pravoslavná církev chtějí obnovit a znovu vybudovat celé spektrum církevních institucí prorůstajících život celé společnosti, ovlivňovat nejrůznější sféry veřejného života a vyjadřovat se nejen k otázkám ryze spirituálním, ale též rozličným jiným, v menší i větší míře spjatým s obecně kulturním nebo i ryze profánním životem společnosti.

Takto pojatá evangelizace tedy v sobě zahrnuje mnohem více, a možná by bylo tedy někdy lépe nežli o *evangelizaci* mluvit o *kulturní restituci*. Cesty oběho jsou skutečně odlišné, neboť křísit, restituovat křesťanskou kulturu v naší zemi, nebo i jinde v podobných podmínkách, je úkol v mnohém odlišný od úkolu přivést všechny k víře v Pána Ježíše Krista. Tím nechci říci, že jsou to úkoly protikladné, jen odlišné.

Podívejme se blíže na tuto kulturní restituci a ujasněme si nejprve pojmy. Společnost se za normálních okolností vždy vyvíjí. Tempo tohoto vývoje je standardně (alespoň ve srovnání s délkou lidského života) poměrně pomalé, někdy se může jevit až jako stagnace. Pokud dochází ve společnosti k masivnímu urychlení vývoje nebo dokonce k abruptní změně společenských poměrů, hovoříme o *revoluci*. Revoluce zpravidla zasahuje veškeré sféry života společnosti, tj. hospodářskou, politicko-právní i kulturní.² *Kulturní revoluci* tedy můžeme rozumět průmět nějaké revoluční změny na kulturní úroveň. Kulturní revoluce mají ovšem oproti politickým poněkud pomalejší průběh a hlubší důsledky, jak můžeme pozorovat například na evropském vývoji po roce 1790, nebo konečně i na oné čínské *Kulturní revoluci*, od které tento název odvozujeme. Každá kulturní revoluce pak vytváří nové ideály a nový kodex hodnot: na jedné straně jsou zde nově proponované žádoucí hodnotové vzory, na druhé pak kulturní hodnoty a vzorce, vůči nimž se daná revoluce vymezuje a které jsou tudíž považovány nadále za nežádoucí; revoluce prostě boří stará božstva a nastoluje nová.

Kulturní revoluci způsobil nepochybně i komunistický převrat u nás v roce 1948. Probíhala převážně v padesátých letech a došlo během ní ke kompletnímu přestrukturování společnosti a její orientaci na zcela jiné hodnoty. Byla též provázena značným nadšením širokých vrstev

1 Viz Řím 10,8n.

2 Kulturu zde chápu v nejširším možném myslitelném smyslu slova; další vysvětlení viz <http://andresius.cz/de-variis-rebus-index-generalis/moralia/socialni-trojclennost-jako-jednoty-tri-pohybu/>

pro svůj kulturní a sociální projekt, bez čehož je ostatně důsledná kulturní revoluce nemožná. Křesťanství a křesťanské hodnoty se při ní ocitly na straně oněch nežádoucích relikvů, se kterými musí revoluce zúctovat. A stalo se tak.

Nehodlám se zde zabývat celkem očividným faktem, který tolik zaměstnával anarchistické a trockistické myslitele, že zvítězivší revoluce, jež dosáhla svých cílů, se postupně mění v etablovaný režim s mnohými rysy zastavení vývoje a společenské stagnace, což si posléze vynucuje "revoluci" novou. To jedna ze dvou možností, která nastává, pokud revoluce "uspěje" a je společností přijata za své. Co však se stane, když se společnost revoluce nabaží a hledí s ní a s revolucionáři co nejrychleji skoncovat a vrátit se ke starým předrevolučním poměrům. V zásadě je zde možný dvojitý vývoj. Za první variantu považuji *restauraci*. To je víceméně kompletní obnovení starého, původního stavu věci do jejích "předrevolučních" poměrů. Něco takového je ovšem možné pouze tehdy, pokud je revoluce nechala víceméně netknuté, pouze například donutila jejich představitele k emigraci: nezničila zemi, města, stavby, nerozvrátila zcela starý společenský řád. Hmotnou památku je také možné restaurovat, jen pokud není příliš poškozená. Restaurace znamená, že se v podstatě vymění jeden režim za druhý latentně přežívající někde v určitém závětrí a v podstatě tedy hotový, připravený. Restaurace byla u nás možná po okupaci v roce 1945 (politická reprezentace kompletně přicestovala z Londýna) a také se o ní mnozí pokoušeli. Byla by možná snad i v roce 1436 po husitských válkách (byť země jimi byla zničena podstatně více), kdyby o ní obyvatelstvo bylo stálo. Avšak i tato revoluce se dá počítat mezi úspěšné. Na druhé straně nebyla možná restaurace předbělohorských poměrů po vestfálském míru, a i kdyby jí čeští exulanti byli dosáhli, nic by jim to neprospělo, neboť země mezitím prošla radikální kulturní proměnou. A kulturní restaurace není možná ani po čtyřiceti letech komunistického režimu, neboť i jeho sociální a kulturní revoluce byla – alespoň zčásti – úspěšná.

Co je onou druhou variantou? Právě námi zmiňovaná *kulturní restituice*. Při restituci už nelze kompletně restaurovat poměry do předrevolučního stavu neboť – polopaticky řečeno – veliký kus jich chybí. Pokud někdo při záchraně památky, která je neúplná, zvolí cestu restaurace, nutně to znamená, že zůstane torzem. To moc nevádí, pokud ji chceme vystavit v muzeu, ale třeba v kuchyni bychom úlomek amfory, byť krásně vyleštěný a zrestaurovaný, použít nemohli, je nefunkční. Restituice oproti tomu znamená, že nějaký statek (kulturní statek) neobnovujeme jako takový, ale (někdy i jen symbolicky!) nahrazujeme jiným, o kterém soudíme, případně se dohodneme, že bude plnit stejnou funkci, jako statek zaniklý. Zde se nám ovšem otevírá ohromné pole působnosti, neboť křesťanství a církve v minulosti, a i celkem nedávné, obsáhly obrovskou škálu společenských funkcí. Pole je tak nesmírné, že na ně vlastně ani s veškerými kapacitami současných církví a křesťanských společenství v dnešní době ani nestačíme. Ostatně - stačíme vůbec na tu *evangelizaci*, aspoň v onom úzkém smyslu, jak vystupuje v chápání evangelikálních církví? Nevím, nevím.

Co tedy máme dělat? Máme opustit i těch několik křesťanských vzdělávacích zařízení, předat státu těch pár nemocnic, co vedou sestry, zanevřít na diakonii a vydavatelskou činnost, historické kostely pronajmout agenturám, aby v nich pořádaly koncerty, zavřít theologické fakulty a peníze na ně vrátit univerzitě, ať je rozdělí mezi "potřebnější" přírodovědné fakulty, a všechny síly "nasadit" na získávání duší? Redaktoři katolického týdeníku pak budou místo toho psát "mobilizační" vyhlášky proti útokům ďáblovým a kontemplativní řády je budou po matutinu roznášet po ulicích; sestřičky z nemocnic budou místo na rehabilitaci a operačním sále důtklivě vmlouvat pacientům, že nejtěžší bolesti jsou na duši a nabízet pomoc. Nesmysl – jistěže.

Nuže, co tedy radíš, ty moudrý pisateli, zeptá se po právu čtenář těchto řádků. Po pravdě nebylo mým cílem předkládat nějaké řešení, ale upozornit na tuto situaci, kterou si mnozí nepřipouštějí.

Ono totiž ani s tou "čirou" evangelizací není vše tak jasné: Třeba v dnešní době máme úplně jiné vnímání osobní svobody, která zahrnuje i svobodu svědomí a přesvědčení a ani ten nejpřímnější a nejryzejší zvěstovatel křesťanské zvěsti si nemůže být na sto procent jist, že to, s čím přichází k druhému člověku, je pro něj to pravé a jediné "objektivně správné". Zde sice k nejabruptnější změně došlo již po první světové válce, ale je známo, že velká část českého křesťanstva (hlavně v jeho katolické větší polovině) se s ní po celé dvacetiletí první republiky pořádně nesrovnala. Tedy, to co napíše zde na závěr, bude spíše jakousi heuristickou sondou a (jistěže osobně zabarveným) neúplným náčrtem mapy míst, kterým by snad bylo křesťanům záhodno se věnovat. Pomíjím vlastní "náboženskou činnost", neboť ta, ač je a zůstane jádrem veškerého společenství křesťanů, není primárně zaměřená vně vůči světu. Tím neříkám, že se s ní musíme přímo schovávat, ale jakákoliv okázalost a odív nejsou na místě a mohou mnohému uškodit: nekřesťan, jenž se – třeba i náhodně – potká s křesťanským shromážděním, musí pocítit, že se koná "za zavřenými dveřmi", v prostoru odděleném od běžného hluku světa a že se řídí svými vlastními pravidly, třeba i jemu nesrozumitelnými, jež však vyplývají ze samotného jeho podstaty. Omezme tedy na Vánoce půlnoční, respektive je konejme jenom, když víme, že kostel zaplní skutečně naše křesťanské shromáždění. – Tolik odbočka. A nyní, kde jsou tedy ta místa, která v našem současném světě čekají na dotyk křesťanské ruky. Možná pro někoho překvapivě si nemyslím, že jsou to v první řadě charita a diakonie. Společností a občanských sdružení pomáhajících v nejrůznějších oblastech je totiž již poměrně hodně; od vyložené nadšeneckých malých skupinek až po dobře zorganizované mezinárodní organizace s vlastní "firemní kulturou". Bohužel ovšem i celá řada "QuANG", které pouze natahují ruku pro dotace. Jistou hůře pokrytou oblastí tohoto sektoru (v domácích podmínkách) ovšem zůstává péče o staré a umírající. Tam a také ve zdravotnických zařízeních podobného charakteru (LDN) budou asi křesťané i dnes velmi potřební. V sociální oblasti dále postrádám silnou křesťanskou iniciativu (kromě Naděje a Armády spásy), jež by se angažovala v pomoci bezdomovcům a jiným skutečným chudákům, včetně cizinců, polootrockých pracovních migrantů a uprchlíků (a třeba se i před státem a společností zasazovala o jejich práva).

Dále jsou oblasti, které původně moderní stát převzal od církvi ale má je dnes již poměrně dobře zvládnuté. Nechme mu je tedy. Nenuťme lidi k církevním sňatkům a nehrajme si ani na soudce v oblasti jejich osobních vztahů. Rozvody jsou sice ohromnou metlou moderní bohaté společnosti, neboť nezasahují jenom postiženou rodinu, ale i její okolí, ale změnu v chování lidí nezpůsobíme tím, že budeme donekonečna omílat, že jsou církvi zakázané. Zde je potřeba působit na jiné, hlubší rovině, představuji si něco tak trošku po vzoru AA: "zažil(a) jsem to a nikdy více". (to by ovšem znamenalo změnu praxe ze stanoviska "jednou a dost" na "dvakrát a dost"). Nenuťme se také lidem za zpovědníky, když mají svého psychologa. Pravda i ti jsou leckdy všelijací, ale ruku do ohně - jsou všichni zpovědníci mistři duchovního vedení?

Zato mají, podle mého, církve velkou úlohu na poli kulturním. Nemyslím jen na oprašování vyšperkovaných kostelů, ale také na celkové zprostředkovávání živé kulturní tradice. Například i ve vedení lidí k mnohem větší tvořivosti a múzičnosti a třeba i v suplování v dnešní době naprosto nedostatečného hudebního vzdělání. S touto oblastí také těsně sousedí oblast tvořivosti intelektuální. To je sice taková boží zahrádka, kterou vždycky zryjeme a pak se divíme, co že nám to na jaře leze ze země, a nedá do ní moc zasahovat, ale minimálně by se neměla zadupávat a zabetonovávat. A farních časopisů a sborových listů, třeba jen o třech, čtyřech stránkách, by určitě mohlo být více.

Hned vedle činnosti intelektuální máme sféru politickou a to je ožehavé pole. Máme sice u nás dokonce jednu křesťanskou politickou stranu, ale ta se zdá jako by v současnosti sama nevěděla kudy kam. A tady pravím rozhodně: křesťané do politiky patří. Nepatří do ní ovšem jako

kmotrové, rodinkáři a jánabráchisté, ale jako angažovaní občané. Soudím, že si to křesťané alespoň zčásti uvědomují. Problém ovšem zde může být někde jinde: zda je tam (velko)straničtí (skoro)podnikatelé vůbec pustí a pokud ano, zdali je vzápětí nevyšachují někam do předsálí jako statisty svých čachrů.

S politickou oblastí souvisí oblast právní a zde křesťana nevidět: Kde jsou křesťané, kteří by volali po změně nespravedlivých zákonů například v oblasti rodinného práva, po zrušení diskriminace cizinců (zde vím o několika světlých výjimkách) anebo burcovali proti vydřidušským ustanovením pracovních zákonů. (Odkudže byl ten páter kapucín, co jsem ho jednou slyšel na kázání říkat, že by podnikateli, co nezaplátí svým – zahraničním – pracovníkům mzdu, osobně nabil, protože je to donebevolající hřích? Aha, to byl Polák!)

A co vzdělání, křesťanské školy přece nějaké máme. Zde bych radil k velké zdrženlivosti. Náš stát, bohužel, i když je oficiálně povolil, v porevolučních letech ve skutečnosti rozvoj soukromých a církevních škol brzdil. Dostal je tím do situace, že začínají zaostávat kvalitou a odpadat v soutěži. Nedržme tedy církevní školství za každou cenu – ponechme si jen ty nejlepší ze škol. Ostatně dnes je již situace podstatně jiná, nežli v 16. a 17. století, kdy křesťany zřizované školy sloužily společnosti jako celku; dnes na některých křesťanských školách panuje atmosféra ne příliš vzdáleně připomínající zápach ghetta. To nepotřebujeme. A apoštolátu a evangelizaci taktéž mnohem více prospívá, pokud křesťané nasazují své síly na školách plně veřejných, kde musí umět své názory důvěryhodně prezentovat v nemalé konkurenci. Přijdeme ovšem o "nábičko" a "biblickou dějepravu", ale ty před pachem zatuchliny neochrání ani infantilní ochranné zbarvení.

Oblast hospodářská jako by byla pro dnešní křesťany tabu. Trochu zde asi působí stále v zátylku noční můra různých biskupských a klášterních velkostatků a latifundií a to je cesta, ke které vskutku neradím, i kdyby stát nakrásně vrátil církvím do puntíku všechno, oč je připravil. A také neradím k podkuřování "křesťanským podnikatelům", což je ovšem problém tak starý, že se o něm zmiňuje už Jakubův list.³ Ale co hospodářská iniciativa jednotlivých křesťanů? To musíme jen přihlížet polarizaci společnosti na malou vrstvu bohatých podnikatelů a na nich závislou masu zaměstnanců? Což takhle drobná výrobní družstva, mlékárny, kampeličky? Když taková lokální sdružení fungují, práce v nich bývá pro všechny radost a požehnání pro obec. A pokud farní obec /sbor je dostatečně silný a semknutý, mohl by třeba vyzkoušet i formu komunitního hospodářství a pokusit se v místě vybudovat nějakou podobu LET's systému.

Příroda a ekologie. Křesťanské environmentální hnutí je všeobecně v plénkách. Křesťané jsou sice obecně oproti průměru společnosti většinou skromnější ve své konzumaci a méně zaměřeni jen na svůj osobní prospěch. Rovněž tak mívají větší rodiny, což snižuje jejich ekonomický životní standard (ejhle – další oběť, kterou společnosti přinášejí), ale povědomí o zodpovědnosti křesťanů jako jednotlivců i společenství za osud přírody na naší planetě se zatím příliš nevířilo. Zatímco v sousedním zeleném Německu jsou nádoby na tříděný odpad a často i různá úsporná zařízení až po třeba solární panely běžným vybavením takřka veškerých církevních budov, v našich končinách stále bývá jedním z nejoblíbenějších témat rozhovorů mezi faráři výkonnost jejich automobilů.

Jistě jsem nevyčerpal všechno, co by bylo možno zmínit, ale snad tolik pro začátek stačí. I tak si myslím, že z toho nejednoho křesťana bude bolet hlava (a je dobře, že bude bolet) Tak jen do toho, moji milí křesťané!

24.12.2010

---

³ Jak 2,1 nn.